

Υπόθεση C-28/22

**Σύνοψη της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως κατά το άρθρο 98,
παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου**

Ημερομηνία καταθέσεως:

12 Ιανουαρίου 2022

Αιτούν δικαστήριο:

Sąd Okręgowy w Warszawie (Πολωνία)

Ημερομηνία της αποφάσεως του αιτούντος δικαστηρίου:

19 Νοεμβρίου 2021

Ενάγοντες:

TL

WE

Εναγομένη:

Getin Noble Bank SA

Αντικείμενο της κύριας δίκης

Εκδίκαση αγωγής με αίτημα την επιστροφή των χρηματικών ποσών που κατέβαλαν οι ενάγοντες στην τράπεζα βάσει σύμβασης ενυπόθηκου δανείου, η οποία στη συνέχεια κηρύχθηκε άκυρη. Η προβολή της ένστασης περί μη εκπλήρωσης της συμβάσεως (δικαιώματος κράτησης) από την εναγομένη, η οποία βασίζεται σε αξιώσεις κατά των δανειοληπτών για την επιστροφή των κεφαλαίων που τους καταβλήθηκαν, παρέχει στην τράπεζα τη δυνατότητα μη εκπλήρωσης της παροχής από την τράπεζα, μέχρις ότου οι ενάγοντες εκπληρώσουν την αντιπαροχή ή εγγυηθούν για την εκπλήρωση της. Η αποτελεσματικότητα της ένστασης μη εκπλήρωσης της συμβάσεως εξαρτάται από το κατά πόσον η αξίωση της τράπεζας περί επιστροφής των ποσών που κατέβαλε έχει παραγραφεί.

Αντικείμενο και νομική βάση της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως

Η ερμηνεία των άρθρων 6, παράγραφος 1 και 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (στο εξής: οδηγία 93/13, ΕΕ 1993, L 95, σ. 29).

Προδικαστικά ερωτήματα

- 1) Είναι συμβατή με τα άρθρα 6, παράγραφος 1, και 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ 1993, L 95, σ. 29) ερμηνεία του εθνικού δικαίου κατά την οποία, σε περίπτωση που η σύμβαση δεν δύναται να εξακολουθεί να δεσμεύει τους συμβαλλομένους, κατόπιν της καταργήσεως των καταχρηστικών ρητρών που περιλάμβανε, η έναρξη της προθεσμίας παραγραφής των αξιώσεων του επαγγελματία για επιστροφή των καταβληθέντων εξαρτάται από οποιαδήποτε από τα κάτωθι περιστατικά:
 - α) από την εκ μέρους του καταναλωτή προβολή έναντι του επαγγελματία αξιώσεων ή ενστάσεων οι οποίες στηρίζονται στον καταχρηστικό χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας ή από την ενημέρωση εκ μέρους του δικαστηρίου ως προς τη δυνατότητα του να κηρύξει αυτεπαγγέλτως τις ρήτρες καταχρηστικές, ή
 - β) από τη δήλωση του καταναλωτή ότι έλαβε επαρκείς πληροφορίες σχετικά με τις (έννομες) συνέπειες που συνδέονται με την παύση ισχύος της σύμβασης, περιλαμβανομένων των πληροφοριών σχετικά με τη δυνατότητα του επαγγελματία να ασκήσει το δικαίωμά του επιστροφής των καταβληθέντων και την έκταση του εν λόγω δικαιώματος ή
 - γ) από τη διακρίβωση, στο πλαίσιο δικαστικής διαδικασίας, της γνώσης (αντίληψης) του καταναλωτή για τις (έννομες) συνέπειες της παύσης ισχύος της σύμβασης ή της ενημέρωσης του σχετικά με τις συνέπειες αυτές από το δικαστήριο ή
 - δ) από την έκδοση τελεσίδικης δικαστικής απόφασης περατώνουσας τη δίκη μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή;
- 2) Είναι συμβατή με τα άρθρα 6, παράγραφος 1, και 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, ερμηνεία του εθνικού δικαίου κατά την οποία, οσάκις σύμβαση δεν δύναται να εξακολουθεί να δεσμεύει τους συμβαλλομένους, κατόπιν της καταργήσεως των καταχρηστικών ρητρών της, ο επαγγελματίας, κατά του οποίου ο καταναλωτής έχει ασκήσει αγωγή σχετικά με την ύπαρξη καταχρηστικής συμβατικής ρήτρας δεν υποχρεούται να προβεί σε ενέργειες για να

διακριβώσει αν ο καταναλωτής γνωρίζει τις συνέπειες της της καταργήσεως των καταχρηστικών ρητρών από τη σύμβαση ή της παύσεως ισχύος της σύμβασης αυτής;

- 3) Είναι συμβατή με τα άρθρα 6, παράγραφος 1, και 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, ερμηνεία του εθνικού δικαίου κατά την οποία, οσάκις σύμβαση δεν δύναται να εξακολουθεί να δεσμεύει τους συμβαλλομένους, κατόπιν της καταργήσεως των καταχρηστικών ρητρών της, η προθεσμία παραγραφής του δικαιώματος του καταναλωτή να ασκήσει αγωγή με αίτημα την επιστροφή των καταβληθέντων ποσών έχει ως αφετηρία χρονικό σημείο που προηγείται εκείνης της προθεσμίας παραγραφής του δικαιώματος του επαγγελματία να ασκήσει αγωγή με αίτημα την επιστροφή των καταβληθέντων από εκείνον ποσών;
- 4) Είναι συμβατή με τα άρθρα 6, παράγραφος 1, και 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, ερμηνεία του εθνικού δικαίου κατά την οποία, οσάκις σύμβαση δεν δύναται να εξακολουθεί να δεσμεύει τους συμβαλλομένους, κατόπιν της καταργήσεως των καταχρηστικών ρητρών της, ο επαγγελματίας έχει το δικαίωμα να εξαρτά την επιστροφή των παροχών που έλαβε από τον καταναλωτή από την προϋπόθεση ταυτόχρονης επιστροφής των καταβληθεισών από τον επαγγελματία στον καταναλωτή παροχών ή παροχής εγγυήσεων για την εν λόγω επιστροφή, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη, προκειμένου να καθοριστεί το ύψος της οφειλόμενης από τον καταναλωτή χρηματικής παροχής, τα ποσά ως προς τα οποία έχει παραγραφεί η αξίωση επιστροφής;
- 5) Είναι συμβατή με τα άρθρα 6, παράγραφος 1, και 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, ερμηνεία του εθνικού δικαίου κατά την οποία, οσάκις σύμβαση δεν δύναται να εξακολουθεί να δεσμεύει τους συμβαλλομένους, κατόπιν της καταργήσεως των καταχρηστικών ρητρών της, εάν ο επαγγελματίας ασκήσει το δικαίωμα που διαλαμβάνεται στο τέταρτο ερώτημα, τότε ο καταναλωτής δεν δικαιούται τόκους υπερημερίας εν όλω ή εν μέρει για το χρονικό διάστημα από την εκ μέρους του επαγγελματία παραλαβή οχλήσεως για την επιστροφή των παροχών;

Σχετικές διατάξεις του δικαίου της Ένωσης και νομολογία

Άρθρο 6, παράγραφος 1, άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13· απόφαση του Δικαστηρίου, της 29ης Απριλίου, C-19/20, Bank BPH

Σχετικές διατάξεις του εθνικού δικαίου

Άρθρο 117 του ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 roku Kodeks cywilny (νόμου της 23ης Απριλίου 1964, Αστικός, Κώδικας, ενοποιημένο κείμενο, Dziennik Ustaw του 2020, θέση 1740) στο εξής: ΑΚ

1 Με την επιφύλαξη εξαιρέσεων που προβλέπει ο νόμος, οι περιουσιακές αξιώσεις παραγράφονται.

2 Μετά το πέρας της προθεσμίας παραγραφής, ο διάδικος κατά του οποίου προβάλλεται η αξίωση δύναται να μην την ικανοποιήσει, εκτός αν παραιτηθεί από την ένσταση παραγραφής. Εντούτοις, τυχόν παραίτηση από την ένσταση παραγραφής πριν από την εκπνοή της προθεσμίας είναι άκυρη.

2¹ Μετά την εκπνοή της προθεσμίας παραγραφής, δεν μπορεί να ζητηθεί η ικανοποίηση αξίωσης κατά καταναλωτή.

Άρθρο 117¹ του ΑΚ

1 Κατ' εξαίρεση, το δικαστήριο δύναται, κατόπιν στάθμισης των συμφερόντων των μερών, να μη λάβει υπόψιν τη λήξη της προθεσμίας παραγραφής αξίωσης κατά καταναλωτή για λόγους επιείκειας.

2 Κατά την άσκηση της κατά την παράγραφο 1 εξουσίας του, το δικαστήριο πρέπει να εξετάζει ιδίως:

- 1) τη διάρκεια της προθεσμίας παραγραφής·*
- 2) τη διάρκεια του χρονικού διαστήματος από τη λήξη της προθεσμίας παραγραφής έως την άσκηση της αγωγής·*
- 3) τη φύση των πραγματικών περιστατικών, τα οποία εμπόδισαν τον δικαιούχο να ασκήσει αγωγή, περιλαμβανομένης της επίδρασης της συμπεριφοράς του οφειλέτη όσον αφορά την εκπρόθεσμη άσκηση αγωγής από τον δικαιούχο.*

Άρθρο 118 του Αστικού Κώδικα:

- όπως ίσχυε από την 1η Οκτωβρίου 1990 έως την 28η Μαΐου 2018:

Εφόσον δεν ορίζεται διαφορετικά από ειδική διάταξη, η προθεσμία παραγραφής είναι δεκαετής, εκτός αν πρόκειται για αξιώσεις οι οποίες αφορούν παροχές που επαναλαμβάνονται περιοδικά και αξιώσεις που αφορούν την άσκηση εμπορικής δραστηριότητας, οπότε η προθεσμία παραγραφής είναι τριετής.

- όπως ισχύει από τις 29 Μαΐου 2018, κατόπιν τροποποίησης βάσει του άρθρου 1 του ustawy z dnia 13 kwietnia 2018 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (νόμου της 13ης Απριλίου 2018 περί τροποποίησης του νομού για τον Αστικό Κώδικα και ορισμένων άλλων νόμων, Dziennik Ustaw του 2018, θέση 1104):

Εφόσον δεν ορίζεται διαφορετικά από ειδική διάταξη, η προθεσμία παραγραφής είναι εξαετής, εκτός αν πρόκειται για αξιώσεις οι οποίες αφορούν παροχές που επαναλαμβάνονται περιοδικά και αξιώσεις που αφορούν την άσκηση εμπορικής δραστηριότητας, οπότε η προθεσμία παραγραφής είναι τριετής. Η προθεσμία παραγραφής λήγει, πάντως, την τελευταία ημέρα του ημερολογιακού έτους, εκτός εάν η προθεσμία παραγραφής είναι μικρότερη των δύο ετών.

Άρθρο 120 παράγραφος 1, του ΑΚ

Η προθεσμία παραγραφής αρχίζει να τρέχει από την ημέρα κατά την οποία η αξίωση κατέστη απαιτητή. Αν το απαιτητό μιας αξίωσης εξαρτάται από την έκδοση συγκεκριμένης πράξης από τον δικαιούχο, η προθεσμία αρχίζει να τρέχει από την ημερομηνία κατά την οποία η αξίωση θα καθίστατο απαιτητή αν ο δικαιούχος είχε εκδώσει την πράξη το ταχύτερο δυνατόν.

Άρθρο 355 του ΑΚ

1 Ο οφειλέτης υποχρεούται να επιδείξει την επιμέλεια που απαιτείται στις συναλλαγές ορισμένου είδους (δέουσα επιμέλεια).

2 Η δέουσα επιμέλεια του οφειλέτη στο πλαίσιο της οικονομικής του δραστηριότητας καθορίζεται από την επαγγελματική φύση της εν λόγω δραστηριότητας.

Άρθρο 385¹ του ΑΚ

1 Οι ρήτρες σύμβασης που συνάπτεται με καταναλωτή, οι οποίες δεν αποτέλεσαν αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης, δεν δεσμεύουν τον καταναλωτή εάν διαμορφώνουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του κατά τρόπο που αντιβαίνει στα χρηστά ήθη και πλήττει σοβαρά τα συμφέροντά του (μη επιτρεπτές συμβατικές ρήτρες). Αυτό δεν ισχύει για ρήτρες που καθορίζουν τις κύριες παροχές των συμβαλλομένων μερών, ιδίως την τιμή ή την αμοιβή, εφόσον είναι διατυπωμένες με σαφήνεια.

2 Εάν μια συμβατική ρήτρα δεν είναι δεσμευτική για τον καταναλωτή σύμφωνα με την παράγραφο 1, οι συμβαλλόμενοι εξακολουθούν να δεσμεύονται κατά τα λοιπά από τη σύμβαση.

3 Ως συμβατικές ρήτρες που δεν αποτέλεσαν αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης νοούνται εκείνες επί του περιεχομένου των οποίων δεν μπόρεσε να ασκήσει πραγματική επιρροή ο καταναλωτής. Αυτό ισχύει ιδίως για συμβατικές ρήτρες οι οποίες αποτελούν γενικούς όρους συναλλαγών οι οποίοι προτάθηκαν στον καταναλωτή από τον αντισυμβαλλόμενο.

4 Το βάρος αποδείξεως του ισχυρισμού ότι μια διάταξη αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης φέρει το μέρος το οποίο την επικαλείται.

Άρθρο 405 του ΑΚ

Όποιος αποκτά περιουσιακό όφελος χωρίς νόμιμη αιτία σε βάρος τρίτου υποχρεούται να αποδώσει το εν λόγω όφελος σε είδος και, εάν αυτό δεν είναι δυνατό, να επιστρέψει την αξία του.

Άρθρο 410 του ΑΚ

1 Οι διατάξεις των προηγούμενων άρθρων εφαρμόζονται ειδικά στην περίπτωση απαιτήσεως αχρεωστήτου.

2 Η παροχή είναι αχρεώστητη εφόσον εκπληρώθηκε χωρίς να υπάρχει τέτοια υποχρέωση ή αν δεν υφίσταντο υποχρέωση έναντι του προσώπου προς το οποίο εκπληρώθηκε η παροχή ή εφόσον εξέλιπε η αιτία της ή εάν ο σκοπός της δεν επετεύχθη ή εφόσον η νομική πράξη που επιβάλλει την παροχή κρίθηκε άκυρη και δεν αποκαταστάθηκε το κύρος της μετά την εκπλήρωση της παροχής.

Άρθρο 455 του ΑΚ

Αν η προθεσμία εκπλήρωσης της παροχής δεν καθορίζεται, ούτε προκύπτει από τη φύση της υποχρέωσης, η παροχή πρέπει να εκπληρωθεί αμέσως μετά την όχληση του οφειλέτη.

Άρθρο 481, παράγραφος 1, του ΑΚ

Στην περίπτωση κατά την οποία ο οφειλέτης καθίσταται υπερήμερος ως προς την εκπλήρωση χρηματικής παροχής, ο δανειστής έχει δικαίωμα να απαιτήσει τόκους υπερημερίας, ακόμη και αν δεν υπέστη ζημία, η δε υπερημερία οφείλεται σε γεγονός για το οποίο δεν ευθύνεται ο οφειλέτης.

Άρθρο 496 του ΑΚ

Εάν, ως αποτέλεσμα της υπαναχώρησης από τη σύμβαση, τα μέρη πρέπει να επιστρέψουν τις αμοιβαίες παροχές τους, καθένα από αυτά έχει δικαίωμα κράτησης μέχρις ότου το άλλο μέρος είτε προσφερθεί να επιστρέψει την παροχή που έλαβε είτε παράσχει εγγυήσεις για την αξίωση επιστροφής.

Άρθρο 497 του ΑΚ

Η διάταξη του προηγούμενου άρθρου εφαρμόζεται mutatis mutandis σε περίπτωση καταγγελίας ή ακυρότητας αμφοτεροβαρούς συμβάσεως.

Άρθρο 5 του ustawy z dnia 13 kwietnia 2018 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (νόμου της 13ης Απριλίου 2018, περί τροποποιήσεως του νόμου για τον Αστικό Κώδικα και ορισμένων άλλων νόμων)

1. Σε αξιώσεις που γεννήθηκαν πριν από τη θέση σε ισχύ του παρόντος νόμου και δεν είχαν παραγραφεί κατά την ημερομηνία αυτή εφαρμόζονται οι διατάξεις του τροποποιηθέντος βάσει του άρθρου 1 νόμου, όπως ισχύει πλέον.

(...)

3. Σε αξιώσεις καταναλωτή οι οποίες γεννήθηκαν πριν από τη θέση σε ισχύ του παρόντος νόμου, δεν είχαν παραγραφεί κατά την ημερομηνία αυτή και των οποίων η προθεσμία παραγραφής καθορίζεται στα άρθρα 118 και 125, παράγραφος 3, του τροποποιηθέντος βάσει του άρθρου 1 νόμου, εφαρμόζονται οι διατάξεις του τροποποιηθέντος βάσει του άρθρου 1 νόμου, όπως ίσχυε μέχρι τούδε.

4. Οι παραγραφείσες αξιώσεις κατά καταναλωτή, για τις οποίες, κατά την ημερομηνία θέσεως σε ισχύ του παρόντος νόμου δεν είχε προβληθεί ένσταση παραγραφής, υπόκεινται εφεξής στα αποτελέσματα της παραγραφής που προβλέπονται στον τροποποιηθέντα βάσει του άρθρου 1 νόμο, όπως ισχύει πλέον.

Συνοπτική έκθεση των πραγματικών περιστατικών και της πορείας της διαδικασίας

- 1 Οι εναγόμενοι (δανειολήπτες) συνήψαν ως καταναλωτές στις 7 Σεπτεμβρίου 2007 σύμβαση ενυπόθηκου δανείου με τράπεζα, διάδοχος της οποίας είναι η εναγομένη. Το δάνειο συνομολογήθηκε σε πολωνικά ζλότυ (PLN) και περιείχε ρήτρα υπολογισμού σε ξένο νόμισμα, ήτοι σε ελβετικό φράγκο (CHF). Το ποσό του δανείου σε πολωνικά ζλότυ μετατράπηκε σε ποσό σε ελβετικά φράγκα με εφαρμογή της τιμής αγοράς συναλλάγματος, όπως είχε οριστεί στον πίνακα συναλλαγματικών ισοτιμιών της τράπεζας. Με τον τρόπο αυτό, το ποσό σε

ελβετικά φράγκα αποτελούσε τη βάση για τον καθορισμό του ποσού των μηνιαίων δόσεων του δανείου. Το επιτόκιο του δανείου εξαρτώνταν από το ύψος του δείκτη LIBOR (CHF). Οι δανειολήπτες υποχρεούνταν να καταβάλλουν τις μηνιαίες δόσεις σε πολωνικά ζλότυ κατά το ποσό που αντιστοιχούσε σε δόση σε ελβετικά φράγκα, σύμφωνα με τη συναλλαγματική ισοτιμία που προέκυπτε από τον πίνακα συναλλαγματικών ισοτιμιών της τράπεζας κατά την ημέρα της καταβολής.

- 2 Με απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 2021 κρίθηκε ότι η σύμβαση δανείου είναι άκυρη, καθόσον δεν ήταν δυνατό να εξακολουθήσει να ισχύει μετά την απάλειψη των καταχρηστικών ρητρών από αυτήν. Ως καταχρηστικός κρίθηκε ο μονομερής εκ μέρους της τράπεζας καθορισμός της συναλλαγματικής ισοτιμίας για την εκτέλεση της σύμβασης και η χρήση διαφορετικών ισοτιμιών αγοράς και πώλησης για μεμονωμένους διακανονισμούς.
- 3 Κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, το δικαστήριο ενημέρωσε τους δανειολήπτες για το ενδεχόμενο ακυρότητας της σύμβασης. Ενημερώθηκαν επίσης ότι σε τέτοια περίπτωση θα ήταν υποχρεωμένοι να επιστρέψουν το κεφάλαιο του δανείου αμέσως μόλις κληθούν προς τούτο από την τράπεζα, ενώ θα μπορούσε να εγερθεί εναντίον τους και αξίωση της τράπεζας για καταβολή υψηλότερων ποσών. Οι ενάγοντες ενέμειναν στην άποψή τους.
- 4 Τόσο με εξώδικη όχληση που απευθυνόταν απευθείας στην εναγομένη όσο και με το δικόγραφο της αγωγής, οι ενάγοντες προέβαλαν επιχειρήματα σχετικά με τον καταχρηστικό χαρακτήρα των ρητρών της σύμβασης καθώς και την ακυρότητά της. Η εναγομένη εξακολούθησε να υποστηρίζει ότι η σύμβαση δεν περιείχε καταχρηστικές ρήτρες και ότι οι ρήτρες μετατροπής που περιείχε παρήγαν έννομα αποτελέσματα και ήταν έγκυρες. Ως εκ τούτου, αρνήθηκε να επιστρέψει τις παροχές που έλαβε.
- 5 Στις 9 Ιουλίου 2021 επιδόθηκε στους ενάγοντες επιστολή από την τράπεζα περιέχουσα δήλωση για την άσκηση του δικαιώματος κράτησης της παροχής που οφείλονταν στους ενάγοντες μέχρις ότου αυτοί προσφέρουν επιστροφή της αντιπαροχής, ήτοι το ποσό του δανείου που έλαβαν από την τράπεζα δυνάμει σύμβασης δανείου ή εγγυηθούν για την αξίωση επιστροφής.

Κυριότερα επιχειρήματα των διαδίκων της κύριας δίκης

- 6 Η διαφορά των διαδίκων αφορά την παραγραφή των αξιώσεων της τράπεζας για επιστροφή του ποσού που χρησιμοποίησαν οι ενάγοντες ως κεφάλαιο δανείου.
- 7 Οι ενάγοντες θεωρούν ότι αφετηρία της προθεσμίας παραγραφής των αξιώσεων της τράπεζας ήταν το χρονικό σημείο κατά το οποίο η τράπεζα έλαβε το έγγραφο όχλησης προς πληρωμή, με το οποίο οι ενάγοντες δήλωναν ότι αμφισβητούν το κύρος της σύμβασης ή από τον χρόνο επίδοσης της αγωγής. Και τα δύο γεγονότα συνέβησαν το 2017, στοιχείο που σημαίνει ότι οι αξιώσεις της τράπεζας παραγράφηκαν το 2020. Επισημαίνουν επίσης ότι η αμφισβήτηση του κύρους της

σύμβασης ή των όρων της δεν περιορίζεται κατ' ανάγκη σε ένδικες διαδικασίες. Αντίθετη άποψη θα ήταν υπέρμετρα αυστηρή, καθόσον θα περιόριζε τη δυνατότητα προάσπισης των συμφερόντων του καταναλωτή που απορρέουν από την οδηγία 93/13.

- 8 Η εναγομένη, αντιθέτως, υποστηρίζει ότι η προθεσμία παραγραφής της αξίωσης της τράπεζας δεν έχει ακόμη αρχίσει να τρέχει και θεωρεί ότι η έναρξή της έπεται της έκδοσης τελεσίδικης δικαστικής απόφασης σχετικά με το ζήτημα αν οι ρήτρες μπορούν να αντιταχθούν στους αντισυμβαλλομένης, καθώς και με το κύρος της σύμβασης δανείου. Η εναγομένη αμφισβητεί επίσης ότι οι κανόνες της οδηγίας μπορούν να καθορίσουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των διαδίκων.

Συνοπτική έκθεση του σκεπτικού της αποφάσεως περί παραπομπής

- 9 Η υποβολή της αίτησης προδικαστικής αποφάσεως στηρίζεται στα όσα συνάγονται από το εθνικό δίκαιο, κατά το οποίο η ύπαρξη καταχρηστικών ρητρών σε σύμβαση και η συνακόλουθη κατάργηση των ρητρών αυτών συνεπάγεται την ακυρότητα της σύμβασης, με αποτέλεσμα να γεννάται αξίωση επιστροφής των αμοιβαίων παροχών λόγω της υποχρεώσεως επιστροφής του αχρεωστήτου (άρθρο 410 του ΑΚ). Λαμβανομένης υπόψη της ακυρότητας της σύμβασης, η εναγομένη δικαιούται να ασκήσει δικαίωμα κράτησης των παροχών που έλαβε από τους ενάγοντες μέχρις ότου οι τελευταίοι είτε προσφερθούν να επιστρέψουν το ποσό που χρησιμοποίησαν είτε εγγυηθούν την αξίωση επιστροφής του, υπό την προϋπόθεση ότι η αξίωση της τράπεζας δεν έχει παραγραφεί κατά τον χρόνο άσκησης του δικαιώματος.
- 10 Κατόπιν της εκδόσεως της αποφάσεως του Sąd Najwyższy (Ανωτάτου Δικαστηρίου, Πολωνία), της 7ης Μαΐου 2021, αριθ. III CZP 6/21, το αιτούν δικαστήριο ενημέρωσε τους διαδίκους ότι το άρθρο 385¹ του ΑΚ, με το οποίο μεταφέρθηκε στην εθνική έννομη τάξη η οδηγία 93/13 και ειδικότερα το άρθρο της 6, έχει την έννοια ότι η καταχρηστική ρήτρα δεν προκαλεί συνέπειες ευθύς εξαρχής και *ipso jure*, στοιχείο το οποίο πρέπει να λαμβάνεται υπόψη αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο. Ωστόσο, ο καταναλωτής που έχει λάβει γνώση του καταχρηστικού χαρακτήρα ρήτρας μπορεί να συμφωνήσει στην εφαρμογή της εν λόγω ρήτρας συναινώντας σε αυτήν. Τούτο ισχύει μόνον εφόσον ο καταναλωτής έχει ενημερωθεί πλήρως για τις έννομες συνέπειες που μπορεί να επιφέρει η οριστική ακυρότητα της εν λόγω ρήτρας. Πρέπει επίσης να ενημερώνεται για τη δυνατότητά του να εγκρίνει τη ρήτρα εντός ευλόγου χρονικού διαστήματος και να διατυπώσει δεσμευτική εκτίμηση ως προς το αν οι συνέπειες της οριστικής ακυρώσεως της σύμβασης είναι ιδιαίτερα δυσμενείς γι' αυτόν. Η άρνηση εγκρίσεως καθιστά άκυρη (μη παράγουσα αποτελέσματα) την καταχρηστική ρήτρα. Εφόσον η σύμβαση δανείου δεν μπορεί να εξακολουθήσει να ισχύει χωρίς τη ρήτρα αυτή, ο καταναλωτής και ο πιστωτής έχουν χωριστές αξιώσεις για την επιστροφή των χρηματικών παροχών που εκπληρώθηκαν στο πλαίσιο εκτέλεσης της σύμβασης.

- 11 Η κύρωση για την ύπαρξη καταχρηστικής ρήτρας σε σύμβαση έχει ως αποτέλεσμα ότι, από τον χρόνο αρνήσεως για την παροχή συγκατάθεσης σε ρήτρα χωρίς την οποία η σύμβαση δανείου δεν μπορεί να συνεχίσει να ισχύει ή από την εκπνοή του εύλογου χρονικού διαστήματος για την έγκριση της ρήτρας αυτής, παύει να ισχύει η κατάσταση αναστολής (δηλαδή η αναστολή των έννομων αποτελεσμάτων που παράγει η σύμβαση) και η σύμβαση είτε ακυρώνεται οριστικά (παύει οριστικά να παράγει αποτελέσματα) είτε τίθεται σε ισχύ αναδρομικά, υπό μορφή περιλαμβανούσα ρήτρα που αντικαθιστά την αρχική. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει, ωστόσο, τους κινδύνους που ενέχει μια τέτοια κύρωση λόγω της υποχρέωσης του καταναλωτή να δηλώσει την πρόθεσή του να προσβάλει τις καταχρηστικές ρήτρες και λόγω ορισμένων τυπικών προϋποθέσεων στις οποίες υπόκειται η εν λόγω ενέργεια. Ειδικότερα, αμφιβολίες προκύπτουν από τις συνέπειες του καθορισμού της έναρξης της προθεσμίας παραγραφής των αξιώσεων του επαγγελματία και της ημερομηνίας κατά την οποία οι αξιώσεις καθίστανται απαιτητές, περιλαμβανομένου του ζητήματος αν ο οφειλέτης κατέστη υπερήμερος, στοιχείο που αποτελεί τη βάση της υποχρέωσης καταβολής νόμιμων τόκων υπερημερίας.
- 12 Ελλείψει σχετικών διατάξεων, το αιτούν δικαστήριο κρίνει αναγκαίο να προκριθεί τέτοια ερμηνεία των γενικών διατάξεων ώστε να ανταποκρίνεται στους σκοπούς της οδηγίας 93/13 και, ειδικότερα, στην ανάγκη ερμηνείας των διατάξεων της εν λόγω πράξης λαμβανομένων υπόψη των συνεπειών τους όσον αφορά τον διακανονισμό εκ μέρους των συμβαλλομένων σε περίπτωση κατά την οποία δεν είναι δυνατό να εξακολουθήσει να ισχύει σύμβαση περιέχουσα καταχρηστικές συμβατικές ρήτρες.
- 13 Φαίνεται επίσης αναγκαίο να αποσαφηνιστεί το πεδίο εφαρμογής της υποχρέωσης ενημέρωσης του καταναλωτή σχετικά με ενδεχόμενες αξιώσεις επιστροφής λόγω της ακυρώσεως καταχρηστικών συμβατικών ρητρών, όπως επισημαίνεται στην απόφαση του Δικαστηρίου της 29ης Απριλίου 2021, C-19/20. Ειδικότερα, πρέπει να διευκρινιστεί κατά πόσον η ανάγκη τέτοιας ενημέρωσης μπορεί να επηρεάσει το περιεχόμενο των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των συμβαλλομένων όσον αφορά τις αξιώσεις επιστροφής. Το αιτούν δικαστήριο λαμβάνει ιδίως υπόψη ότι το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει ότι για την πλήρη αποτελεσματικότητα της προβλεπόμενης από την εν λόγω οδηγία προστασίας απαιτείται ο εθνικός δικαστής ο οποίος έχει διαπιστώσει αυτεπαγγέλτως τον καταχρηστικό χαρακτήρα μιας ρήτρας να μπορεί να συναγάγει όλες τις συνέπειες της διαπίστωσης αυτής, χωρίς να αναμένει έως ότου ο καταναλωτής, αφού ενημερωθεί για τα δικαιώματά του, διατυπώσει με δήλωσή του το αίτημα ακυρώσεως της εν λόγω ρήτρας (απόφαση της 21 Δεκεμβρίου 2016, C-154/15, C-307/15 και C-308/15, σκέψη 59 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 14 Επιπλέον, φαίνεται ότι όλες οι συνέπειες της διαπίστωσης του καταχρηστικού χαρακτήρα ρήτρας πρέπει να συνεπάγονται και την παροχή στον καταναλωτή αποτελεσματικών αξιώσεων επιστροφής.

- 15 Όσον αφορά το **πρώτο ερώτημα (σημείο I.1)** ζητείται να διευκρινιστεί εάν το γράμμα των διατάξεων της οδηγίας 93/13 επηρεάζει την ερμηνεία των διατάξεων του εθνικού δικαίου σχετικά με την παραγραφή των αξιώσεων, ιδίως δε των αξιώσεων επιστροφής που προκύπτουν στην περίπτωση διαπίστωσης καταχρηστικής ρήτρας σε σύμβαση δανείου.
- 16 Η αξίωση επιστροφής αχρεώστητης καταβολής καθίσταται απαιτητή όταν δεν εκπληρώνεται αμέσως μετά την όχληση του οφειλέτη η οποία τάσσει προθεσμία για την εκπλήρωση. Εάν το απαιτητό της αξίωσης εξαρτάται από συγκεκριμένη ενέργεια του δικαιούχου, η προθεσμία παραγραφής αρχίζει την ημέρα κατά την οποία η αξίωση θα καθίστατο απαιτητή, εφόσον ο δικαιούχος είχε προβεί στην ενέργεια αυτή το νωρίτερο δυνατόν.
- 17 Εάν γίνει δεκτό ότι η προθεσμία παραγραφής της αξίωσης του επαγγελματία για επιστροφή των αχρεωστήτως καταβληθέντων μπορεί να αρχίσει μόνον αφού η σύμβαση καταστεί οριστικά ανενεργή, θεωρείται ότι όσο διαρκεί η κατάσταση αναστολής της σύμβασης, ο επαγγελματίας δεν μπορεί να αξιώσει τις συμφωνηθείσες στη σύμβαση παροχές. Ούτε μπορεί να ζητήσει την επιστροφή των αχρεωστήτως καταβληθέντων, δεδομένου η απόφαση για το αν η ρήτρα και η σύμβαση είναι δεσμευτικές εναπόκειται, κατ' αρχήν, στον καταναλωτή. Δεδομένου ότι ο επαγγελματίας δεν μπορεί να προβάλει τέτοια απαίτηση και, ως εκ τούτου, να εγείρει τις αξιώσεις του περί επιστροφής ως απαιτητές, δεν μπορεί να αρχίσει η προθεσμία παραγραφής. Η κατάσταση μεταβάλλεται μόνο εάν ο καταναλωτής εγκρίνει την καταχρηστική ρήτρα ή αρνηθεί να παράσχει τη συγκατάθεσή του στην εφαρμογή της.
- 18 Η προθεσμία παραγραφής των αξιώσεων του καταναλωτή περί επιστροφής μπορεί να αρχίσει μόνον όταν ο καταναλωτής αντιληφθεί ή όταν ευλόγως όφειλε να έχει αντιληφθεί τον καταχρηστικό χαρακτήρα της ρήτρας. Μόνον τότε ο καταναλωτής θα μπορούσε να οχλήσει τον επαγγελματία για την επιστροφή της παροχής (άρθρο 455 του ΑΚ), ήτοι να προβεί στην ενέργεια του άρθρου 120, παράγραφος 1, του ΑΚ.
- 19 Όσον αφορά το **πρώτο ερώτημα, στοιχείο α' (σημείο I. 1, στοιχείο α')** υπό το πρίσμα της ερμηνείας των διατάξεων περί παραγραφής των αξιώσεων του επαγγελματία που απαιτούν ενέργεια του καταναλωτή για την έναρξη της παραγραφής, ανακύπτουν αμφιβολίες ως προς το εάν παραβιάζεται η αποτελεσματικότητα της προστασίας που παρέχεται στον καταναλωτή βάσει της οδηγίας 93/13. Σε αυτή την περίπτωση ο επαγγελματίας που προσφέρει προς σύναψη σε καταναλωτές συμβάσεις οι οποίες περιλαμβάνουν καταχρηστικές ρήτρες δύναται πράγματι να απαλλαγεί από την ευθύνη του για το περιεχόμενο των εν λόγω συμβάσεων σε περίπτωση αδράνειας του καταναλωτή. Το σύστημα προστασίας των καταναλωτών που προβλέπει η οδηγία στηρίζεται συνολικά στην παραδοχή ότι είναι αναγκαίο να περιοριστεί η ανισότητα ως προς τη διαπραγματευτική ισχύ των συμβαλλομένων μερών και την επίγνωση των δικαιωμάτων τους τους. Οι καταναλωτές ενδέχεται να αγνοούν τον καταχρηστικό χαρακτήρα ρήτρας περιλαμβανόμενης σε σύμβαση ή να μην αντιλαμβάνονται την

έκταση των δικαιωμάτων τους που απορρέουν από την οδηγία 93/13 (απόφαση του Δικαστηρίου, της 10ης Ιουνίου 2021, BNP Paribas Personal Finance SA, C-776/19 έως C-782/19, σκέψη 45 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Εγείρεται επίσης το ζήτημα της εφαρμογής της απορρέουσας από το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας υποχρέωσης διασφάλισης κατάλληλων και αποτελεσματικών μέσων προκειμένου να παύσει η χρήση καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτονται με καταναλωτές.

- 20 Αμφιβολίες ενδέχεται να ανακύψουν και ως προς το εάν τηρείται η υποχρέωση εκ του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας, βάσει της οποίας πρέπει να διασφαλίζεται κατά το εθνικό δίκαιο ότι οι καταχρηστικές ρήτρες σύμβασης δεν δεσμεύουν τους καταναλωτές. Εάν γίνει δεκτό ότι, παρά την προσθήκη καταχρηστικής ρήτρας σε σύμβαση, ο επαγγελματίας απαλλάσσεται από την υποχρέωση να προβάλλει εμπροθέσμως αξίωση επιστροφής των καταβληθέντων, τότε η ρήτρα αυτή έχει πράγματι επιπτώσεις στην κατάσταση (δηλαδή τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις) του καταναλωτή.
- 21 Αφετέρου, η διαπίστωση ότι συμβατική ρήτρα είναι καταχρηστική θα πρέπει, κατ' αρχήν, να έχει ως αποτέλεσμα την αποκατάσταση της νομικής και πραγματικής κατάστασης στην οποία θα βρισκόταν ο καταναλωτής εάν δεν υπήρχε η εν λόγω ρήτρα. Τέτοιο αποτέλεσμα δεν απαιτεί την απαλλαγή του καταναλωτή από την υποχρέωση επιστροφής αχρεωστήτως καταβληθείσας παροχής.
- 22 Επιπλέον, τόσο το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, όσο και το άρθρο 385¹, παράγραφος 1, του ΑΚ προβλέπουν ότι οι καταχρηστικές ρήτρες δεν δεσμεύουν μονομερώς τον καταναλωτή και μόνον. Ο επαγγελματίας δεν μπορεί να επικαλεστεί μονομερώς τον καταχρηστικό χαρακτήρα των συμβατικών ρητρών και να εγείρει βάσει αυτού αξιώσεις κατά του καταναλωτή. Μόνον ο καταναλωτής έχει τα δικαιώματα που απορρέουν από την ύπαρξη καταχρηστικών ρητρών σε μια σύμβαση. Δεν προκύπτει ότι η εφαρμογή των διατάξεων που προστατεύουν τον καταναλωτή θα έχει ως αποτέλεσμα να επιβληθεί στον επαγγελματία υποχρέωση να απαιτήσει αμέσως την επιστροφή επληρωθείσας παροχής (και στον καταναλωτή η υποχρέωση να την επιστρέψει). Ο καταναλωτής θα εξαναγκαζόταν στην περίπτωση αυτή, λόγω περιστάσεων οικονομικής φύσης, να συμφωνήσει ότι εξακολουθεί να δεσμεύεται από καταχρηστικές ρήτρες.
- 23 Ως εκ τούτου, το αιτούν δικαστήριο, με τις εξαιρέσεις που αναφέρονται κατωτέρω, δεν είναι αντίθετο στο ενδεχόμενο η έναρξη της προθεσμίας παραγραφής των αξιώσεων του επαγγελματία να εξαρτάται από τον χρόνο κατά τον οποίο ο επαγγελματίας αντιλαμβάνεται ότι ο καταναλωτής εγείρει κατά του επαγγελματία αξίωση βασιζόμενη στην ύπαρξη καταχρηστικών συμβατικών ρητρών. Προκειμένου να διευκρινισθεί οριστικά το ζήτημα απαιτείται να εξετασθεί αν και σε ποιο βαθμό οι αρχές που διατυπώνονται στα άρθρα 6, παράγραφος 1, και 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 ασκούν επιρροή στην ερμηνεία του εθνικού δικαίου που διέπει τις αξιώσεις επιστροφής των καταβληθέντων και τον διακανονισμό των μερών.

- 24 Το **πρώτο ερώτημα, στοιχεία β' και γ' (σημείο I.1, στοιχεία β' και γ')** αφορά τις αμφιβολίες σχετικά με τις επιπλέον απαιτήσεις για τον καταναλωτή όσον αφορά την ανάγκη να δηλώσει ότι έχει επίγνωση των συνεπειών της εκ μέρους του προσβολής των καταχρηστικών συμβατικών ρητρών.
- 25 Σε περίπτωση έγερσης της αξίωσης επιστροφής εκ μέρους του καταναλωτή, η οποία προϋποθέτει ότι η σύμβαση έχει ακυρωθεί οριστικά στο σύνολό της, ενδέχεται ο επαγγελματίας (πιστωτής) να μην έχει αντιληφθεί εάν ο καταναλωτής, προβάλλοντας τέτοια αξίωση, έχει ενημερωθεί προσηκόντως για τις συνέπειες του καταχρηστικού χαρακτήρα της επίμαχης ρήτρας. Πρόκειται για σημαντικό ζήτημα, δεδομένου ότι καθορίζει τον χρόνο έναρξης της προθεσμίας παραγραφής των αξιώσεων του επαγγελματία για επιστροφή των καταβληθέντων.
- 26 Ο επαγγελματίας δεν πρέπει να έχει πρόσβαση στις πληροφορίες που έλαβε ο καταναλωτής εξωδικαστικά. Η προβολή από τον καταναλωτή αιτήματος επιστροφής που βασίζεται στον ισχυρισμό ότι η σύμβαση δανείου είναι στο σύνολό της οριστικώς άκυρη δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι ισοδυναμεί με λήξη της καταστάσεως αναστολής των αποτελεσμάτων της σύμβασης, εάν δεν συνοδεύεται από ρητή δήλωση του καταναλωτή που επιβεβαιώνει ότι ο τελευταίος έχει ενημερωθεί επαρκώς. Το δικαστήριο, κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, μπορεί να θεραπεύσει την έλλειψη τέτοιας δήλωσης, εκπληρώνοντας την υποχρέωση ενημέρωσης που υπέχει, ενώ η διατήρηση αξίωσης επιστροφής από τον καταναλωτή –μετά την ενημέρωσή του– θα ισοδυναμεί με άρνηση εγκρίσεως της ρήτρας και (ενδεχομένως) με άρνηση προστασίας από τις συνέπειες της πλήρους και οριστικής ακυρότητας της σύμβασης.
- 27 Κατά το αιτούν δικαστήριο, η επιβολή στον καταναλωτή υποχρέωσης επιπλέον ενεργειών, εκτός της προβολής των αξιώσεων του κατά του επαγγελματία, πόσω δε μάλλον η απαίτηση διακρίβωσής τους κατά τη διάρκεια ένδικης διαδικασίας, δύναται να καταστήσουν πρακτικώς αδύνατη ή υπέρμετρα δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που παρέχει στον καταναλωτή η οδηγία 93/13.
- 28 Με την απόφαση της 29ης Απριλίου 20221, C-19/20, Bank BPH, το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχει την έννοια ότι εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο, το οποίο διαπιστώνει τον καταχρηστικό χαρακτήρα ρήτρας σύμβασης συναφθείσας μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, να ενημερώσει τον τελευταίο, στο πλαίσιο των εθνικών δικονομικών κανόνων και κατόπιν κατ' αντιμωλίαν συζήτησης, για τις έννομες συνέπειες που ενδέχεται να έχει η ακύρωση της σύμβασης αυτής, ανεξαρτήτως του αν ο καταναλωτής εκπροσωπείται από επαγγελματία δικαστικό πληρεξούσιο. Η εν λόγω υποχρέωση φαίνεται να αφορά (σκέψεις 92 και 93 της απόφασης) την περίπτωση κατά την οποία το δικαστήριο εξετάζει αυτεπαγγέλτως το ζήτημα υπάρξεως καταχρηστικής ρήτρας και τις συνέπειες της διαπίστωσης αυτής επ.
- 29 Δεν μπορεί επίσης να γίνει ευλόγως δεκτό ότι ο επαγγελματίας, μολονότι έλαβε γνώση ορισμένων αξιώσεων και της θέσεως καταναλωτή, δύναται να παραμείνει

αδρανής και να μην προβεί σε καμία ενέργεια, πριν από την παραγραφή των δικών του αξιώσεων.

- 30 Επιπλέον, η αναποτελεσματικότητα της απαίτησης του καταναλωτή η οποία δεν πληροί τις προϋποθέσεις που διατύπωσε το Sąd Najwyższy (Ανώτατο Δικαστήριο) θα έχει ως αποτέλεσμα και στην καθυστέρηση εκπλήρωσης της παροχής του επαγγελματία μέχρις ότου η απόφαση καταστεί τελεσίδικη. Τούτο αποκλείει τη δυνατότητα επιδίκασης τόκων στον καταναλωτή για το χρονικό διάστημα από την προβολή της αξίωσης μέχρι την ημερομηνία κατά την οποία η δικαστική απόφαση θα καταστεί τελεσίδικη. Αυτό θα σήμαινε ότι ο επαγγελματίας δύναται όχι μόνο να απορρίψει τις αξιώσεις που προβάλλονται, αλλά και να αναμένει τις ενέργειες του καταναλωτή χωρίς να υφίσταται ιδιαίτερες συνέπειες, έχοντας την προσδοκία ότι ο τελευταίος μπορεί να μην ενδιαφέρεται ή να μην είναι σε θέση να κινήσει δικαστική διαδικασία.
- 31 Κατά την άποψη του αιτούντος δικαστηρίου, τούτο όχι μόνο καθιστά υπέρμετρα δυσχερή την εκ μέρους του καταναλωτή άσκηση των δικαιωμάτων που του παρέχει η οδηγία, αλλά υπονομεύει ουσιαδώς το αποτρεπτικό αποτέλεσμα που πρέπει να έχει το σύστημα προστασίας του καταναλωτή. Ο επαγγελματίας μπορεί να αναμένει ότι ορισμένοι καταναλωτές δεν θα συνεχίσουν τη διαδικασία μετά την απόρριψη των απαιτήσεών τους και ότι θα εγκαταλείψουν την περαιτέρω διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους. Ο επαγγελματίας δεν θα είχε καμία πρακτική συνέπεια ως προς την καθυστέρηση ικανοποίησης των νομίμων αξιώσεων του καταναλωτών, οι οποίοι θα αποφάσιζαν να συνεχίσουν τη διαδικασία.
- 32 Ανεξάρτητα από τα ανωτέρω, η λύση που υιοθετήθηκε φαίνεται να παραβιάζει την αρχή της ισοδυναμίας, δεδομένου ότι δεν απαιτείται ο συμβαλλόμενος σε σύμβαση που κηρύχθηκε άκυρη για διαφορετικό λόγο από την ύπαρξη καταχρηστικής συμβατικής ρήτρας να πληροί οποιαδήποτε άλλη απαίτηση εκτός από την όχληση για την επιστροφή της παροχής, προκειμένου η αξίωση επιστροφής να καταστεί απαιτητή.
- 33 Η τήρηση, όμως, της αρχής της ισοδυναμίας προϋποθέτει ότι ο επίμαχος εθνικός κανόνας εφαρμόζεται αδιακρίτως τόσο στις ένδικες προσφυγές που στηρίζονται σε παράβαση του δικαίου της Ένωσης όσο και σε εκείνες που στηρίζονται σε μη τήρηση του εσωτερικού δικαίου και έχουν παρεμφερές αντικείμενο και παρεμφερή αιτία (συνεκδικασθείσες υποθέσεις C- 698/18 και C-699/18, σκέψη 76 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 34 Όσον αφορά το **ερώτημα 1, στοιχείο δ' (σημείο I.1, στοιχείο δ')**, το οποίο αφορά περίπτωση κατά την οποία προϋπόθεση για να κριθεί οριστικά ότι η σύμβαση δεν δεσμεύει τα συμβαλλόμενα μέρη είναι η τελεσίδικη δικαστική απόφαση που επιβεβαιώνει τον καταχρηστικό χαρακτήρα των ρητρών της, φαίνεται ότι ένα τέτοιο ενδεχόμενο αποδυναμώνει τη θέση του καταναλωτή σε τέτοιο βαθμό ώστε θέτει σε κίνδυνο την επίτευξη των σκοπών της οδηγίας 93/13. Ο καταναλωτής χάνει το δικαίωμα να δηλώσει ότι δεσμεύεται δέσμευσης από τις καταχρηστικές ρήτρες ή το δικαίωμα αντικατάστασης τους από άλλη ρύθμιση έως

την οριστική δικαστική επίλυση της διαφοράς. Ο επαγγελματίας είναι τότε σε θέση να προβάλλει αξιώσεις στηριζόμενες στην ακυρότητα της σύμβασης. Τούτο επηρεάζει όχι μόνον το χρονικό σημείο έναρξης της προθεσμίας παραγραφής των αξιώσεων του επαγγελματία, αλλά και τη αποκλείει τη δυνατότητα επιδίκασης τόκων στον καταναλωτή για το χρονικό διάστημα μεταξύ της προβολής της αξίωσης και της τελεσιδικίας της δικαστικής απόφασης. Στην περίπτωση αυτή, ο επαγγελματίας δεν θα ενδιαφέρεται να ικανοποιήσει τις αξιώσεις του καταναλωτή που βασίζονται στις διατάξεις περί μεταφοράς της οδηγίας 93/13 στην εθνική έννομη τάξη. Προκύπτει ότι τίθεται σε κίνδυνο η αποτελεσματικότητα της υποχρέωσης εκ του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας για τη διασφάλιση κατάλληλων και αποτελεσματικών μέσων προκειμένου να παύσει η χρήση καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτονται με καταναλωτές.

- 35 Επιπλέον, προκύπτει παράβαση της υποχρέωσης εκ του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας λόγω της παράτασης μέχρις της ολοκλήρωσης της δικαστικής διαδικασίας, κατά τη διάρκεια της οποίας οι καταχρηστικές συμβατικές ρήτρες θα θίγουν πράγματι τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του καταναλωτή.
- 36 Η θέση ότι η έκδοση τελεσίδικης δικαστικής απόφασης κρίνεται αναγκαία φαίνεται επίσης να θέτει υπό αμφισβήτηση τη θεμελιώδη παραδοχή του συστήματος προστασίας του καταναλωτή που καθιερώνει η οδηγία 93/13, κατά την οποία καταχρηστική συμβατική ρήτρα πρέπει να θεωρείται ως ουδέποτε υπάρξασα και όχι ως εκ των υστέρων ακυρώσιμη βάσει δικαστικής αποφάσεως.
- 37 Ως εκ τούτου, κατά το αιτούν δικαστήριο, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι τα άρθρα 6, παράγραφος 1 και 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 αντιτίθενται σε ερμηνεία του εθνικού δικαίου κατά την οποία, σε περίπτωση που η σύμβαση δεν μπορεί να εξακολουθήσει να δεσμεύει τους συμβαλλομένους κατόπιν της καταργήσεως καταχρηστικών ρητρών, η έναρξη της προθεσμίας παραγραφής των δικαιωμάτων επιστροφής των καταβληθέντων εξαρτάται όχι μόνον από την προβολή των αξιώσεων και των αιτιάσεων, που βασίζονται στις καταχρηστικές συμβατικές ρήτρες, του καταναλωτή προς τον επαγγελματία (ή μετά από την αυτεπάγγελτη ενημέρωση του δικαστηρίου για τη δυνατότητα χαρακτηρισμού των συμβατικών ρητρών ως καταχρηστικών), αλλά και από περαιτέρω ενέργειες του καταναλωτή ή από τη διακρίβωση ότι ο καταναλωτής έχει λάβει γνώση (έχει αντιληφθεί) όσον αφορά τις (έννομες) συνέπειες της παύσης ισχύος της σύμβασης ή ότι ενημερώθηκε σχετικώς από το δικαστήριο και, ειδικότερα, από την έκδοση τελεσίδικης δικαστικής απόφασης επιλύουσας τη διαφορά μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή.
- 38 Όσον αφορά το **δεύτερο ερώτημα (σημείο 1.2)** το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί εάν σε περίπτωση κατά την οποία ο επαγγελματίας όφειλε να γνωρίζει τον καταχρηστικό χαρακτήρα των ρητρών συμβάσεως συναφθείσας με καταναλωτή συμβάσεις ή σε περίπτωση που ο καταναλωτής προέβαλε αξιώσεις κατά του επαγγελματία αυτού, ο επαγγελματίας απαλλάσσεται από τις ενέργειες με σκοπό να αποδειχθεί αν έπρεπε να οχληθεί ο καταναλωτής για την επιστροφή

της παροχής σε σχέση με το απαιτητό των δικαιωμάτων του επαγγελματία για επιστροφή των καταβληθέντων.

- 39 Δεδομένου ότι τα άρθρα 6, παράγραφος 1, και 7, παράγραφος 1, της οδηγίας δεν αντιτίθενται στην παραδοχή ότι το σύνολο των συνεπειών της ακυρότητας της σύμβασης επέρχεται μετά τη δήλωση του καταναλωτή ότι έλαβε επαρκείς πληροφορίες σχετικά με τις έννομες συνέπειες, πρέπει να διευκρινιστεί εάν η διασφάλιση της αποτελεσματικότητας του συστήματος προστασίας του καταναλωτή δεν απαιτεί ο επαγγελματίας να ενεργήσει με δική του πρωτοβουλία για να διακριβωθεί ότι ο καταναλωτής έχει επίγνωση του ενδεχομένου ακυρώσεως της σύμβασης και των σχετικών συνεπειών. Τούτο μπορεί να συνίσταται στην παροχή στον καταναλωτή κατάλληλης ενημέρωσης σχετικά με τα αμοιβαία δικαιώματα και τις υποχρεώσεις σε περίπτωση λύσης της σύμβασης, ιδίως όσον αφορά τις αξιώσεις που θα έχει ο καταναλωτής.
- 40 Φαίνεται ότι η επιβολή στον επαγγελματία της υποχρέωσης να λάβει από μόνος του μέτρα για να διακριβώσει την αποτελεσματικότητα της δήλωσης του καταναλωτή και η συνεκτίμηση της παράλειψής του κατά την εκτίμηση περί παραγραφής των αξιώσεων του επαγγελματία θα είναι συμμετρική με τη θέση ότι η έναρξη ή η λήξη της προθεσμίας παραγραφής των αξιώσεων του καταναλωτή εξαρτάται από το κατά πόσον ο καταναλωτής ήταν σε θέση να γνωρίζει τα δικαιώματά του. Σε τέτοια περίπτωση αμφότερα τα συμβαλλόμενα θα είναι υποχρεωμένα να προβούν σε ενέργειες για την προστασία των δικαιωμάτων τους, στο πλαίσιο της υποχρέωσης δέουσας επιμέλειας, εφόσον η εύλογη εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών θα υποδείκνυε τέτοια ανάγκη. Συνεπώς, οποιαδήποτε παράλειψη θα μπορούσε να οδηγήσει σε παραγραφή των δικαιωμάτων επιστροφής των καταβληθέντων. Η υποχρέωση αυτή αφορά κυρίως τους επαγγελματίες, μέσω των οποίων η χρήση ρητρών γενικών όρων που μεταφέρθηκαν στη σύμβαση που συνήφθη με καταναλωτή αξιολογήθηκαν στο πλαίσιο αφηρημένου ελέγχου που κατέληξε στην εγγραφή τους στο μητρώο καταχρηστικών συμβατικών ρητρών (βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 21ης Δεκεμβρίου 2016, C-119/15 [Biuro podróży Partner]).
- 41 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι τα άρθρα 6, παράγραφος 1, και 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε ερμηνεία του εθνικού δικαίου κατά την οποία, στο πλαίσιο καθορισμού της έναρξης της προθεσμίας παραγραφής, δεν λαμβάνεται υπόψη η υποχρέωση του επαγγελματία να προβεί σε ενέργειες για να διακριβώσει ότι ο καταναλωτής έχει αντιληφθεί τις συνέπειες της απάλειψης των καταχρηστικών ρητρών από τη σύμβαση ή της παύσης ισχύος της σύμβασης.
- 42 Η απάντηση στο **τρίτο ερώτημα (σημείο I.3)** έχει σημασία σε περίπτωση κατά την οποία, βάσει των απαντήσεων στο πρώτο και δεύτερο ερώτημα, γίνει δεκτό ότι η έναρξη της προθεσμίας παραγραφής των αξιώσεων του επαγγελματία εξαρτάται από οποιοδήποτε γεγονός έπεται της εκ μέρους του λήψης της όχλησης για την επιστροφή παροχών στον καταναλωτή ή άλλου είδους αμφισβήτησης των αποτελεσμάτων των συμβατικών ρητρών ή του κύρους τους.

- 43 Το ζήτημα της παραγραφής των αξιώσεων του καταναλωτή κατά του επαγγελματία αποτελεί επίσης αντικείμενο της προδικαστικής παραπομπής στην υπόθεση C-81/21. Το αντικείμενο της υπόθεσης C-81/21 είναι ο συμβατός με τα άρθρα 6, παράγραφος 1, και 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 χαρακτήρας ερμηνείας κατά την οποία η έναρξη της προθεσμίας παραγραφής των αξιώσεων του καταναλωτή για την επιστροφή παροχών καθορίζεται από τον χρόνο εκπλήρωσης της εν λόγω παροχής.
- 44 Δεδομένης της μακράς, δεκαετούς προθεσμίας παραγραφής των αξιώσεων του καταναλωτή δεν υπάρχει λόγος να παραταθεί υπερβολικά η προθεσμία αυτή βάσει περιστάσεων που μεταθέτουν χρονικά την αφετηρία της, υπό την προϋπόθεση ότι η προθεσμία εκπνέει σε χρονικό σημείο κατά το οποίο ο καταναλωτής γνώριζε ή θα μπορούσε ευλόγως να έχει αντιληφθεί τον καταχρηστικό χαρακτήρα της ρήτηρας και να προβάλει τις σχετικές αξιώσεις.
- 45 Ωστόσο, η θέση αυτή μπορεί να μην είναι δικαιολογημένη εάν γίνει δεκτό ότι για να αρχίσει η προθεσμία παραγραφής για τον επαγγελματία δεν απαιτείται απλώς εγείρει αξίωση ο καταναλωτής, αλλά και να πληρούνται επιπλέον προϋποθέσεις.
- 46 Είναι σαφές ότι ο καταναλωτής γνωρίζει, και μπορεί να γνωρίζει, τις αξιώσεις του προτού ζητήσει από τον επαγγελματία την επιστροφή της παροχής, και κατά μείζονα λόγο πριν προβεί σε οποιαδήποτε δήλωση σχετική με το ότι έχει λάβει γνώση των συνεπειών της ακυρότητας της σύμβασης. Τα μειονεκτήματα μιας τέτοιας κατάστασης μετριάζονται από τις διαφοροποιημένες προθεσμίες παραγραφής (3 έτη για τις αξιώσεις του επαγγελματία, 10 ή 6 έτη για τις αξιώσεις του καταναλωτή). Ωστόσο, εξακολουθεί να μπορεί να ανακύψει κατάσταση κατά την οποία θα διαπιστωθεί ότι τουλάχιστον ένα μέρος των αξιώσεων του καταναλωτή είχε παραγραφεί πριν αυτός αποφασίσει να οχλήσει τον επαγγελματία προκειμένου να εκπληρώσει την παροχή του ή να προσφύγει δικαστικά.
- 47 Επομένως, κατά το αιτούν δικαστήριο, πρέπει να εξεταστεί αν, σε περίπτωση που γίνει δεκτό ότι η παραγραφή των αξιώσεων του επαγγελματία αρχίζει με την επέλευση ενός από τα γεγονότα που περιγράφονται στο πρώτο ερώτημα, η αποτελεσματικότητα της προστασίας που παρέχεται στους καταναλωτές δυνάμει της οδηγίας 93/13 καθιστά αδύνατη την έναρξη ή τη λήξη της παραγραφής των αξιώσεων του καταναλωτή πριν από την επέλευση του γεγονότος αυτού.
- 48 Η απάντηση στο **τέταρτο ερώτημα (σημείο 1.4)** καθίσταται αναγκαία σε περίπτωση που γίνει δεκτό ότι δεν υπάρχουν εμπόδια ώστε η παραγραφή των δικαιωμάτων του καταναλωτή για επιστροφή των καταβληθέντων επέρχεται ανεξαρτήτως των αξιώσεων του επαγγελματία ή ακόμη και σε προγενέστερο χρόνο από την παραγραφή των τελευταίων.
- 49 Εάν η αξίωση του καταναλωτή για επιστροφή της παροχής έχει παραγραφεί πριν ο επαγγελματίας προβάλει ένσταση της κράτησης για το σύνολο των ποσών που χορήγησε στον καταναλωτή, η μερική επιστροφή της παροχής προς τον

καταναλωτή θα εξαρτάται από την εκ μέρους του καταναλωτή επιστροφή του συνόλου της παροχής προς τον επαγγελματία. Επομένως, οι αξιώσεις επιστροφής που θα έχει κάθε συμβαλλόμενος δεν θα έχουν όμοιο περιεχόμενο.

- 50 Το Δικαστήριο έχει αποφανθεί (απόφαση της 10ης Ιουνίου 2021, BNP Paribas Personal Finance SA, C-776/19 έως C-782/19, σκέψεις 39 και 40, καθώς και εκεί μνημονευόμενη νομολογία), ότι τα άρθρα 6, παράγραφος 1 και 7, παράγραφος 1, της οδηγίας δεν εμποδίζουν εθνική ρύθμιση που ορίζει προθεσμία παραγραφής για την άσκηση αγωγής για τη δικαστική επιδίωξη των αποτελεσμάτων της επιστροφής των αχρεωστήτως καταβληθέντων λόγω της διαπίστωσης ύπαρξης καταχρηστικών συμβατικών ρητρών. Μολονότι η εφαρμογή προθεσμίας παραγραφής σε αξιώσεις επιστροφής των καταβληθέντων που εγείρουν καταναλωτές με σκοπό την άσκηση των δικαιωμάτων τα οποία παρέχονται απορρέουν από την οδηγία 93/13 δεν αντίκειται αφεαυτής στην αρχή της αποτελεσματικότητας, εντούτοις η εφαρμογή τέτοιας ρύθμισης δεν πρέπει να καθιστά πρακτικά αδύνατη ή υπέρμετρα δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που παρέχει η οδηγία αυτή.
- 51 Δεν προκύπτει ότι οι απαιτήσεις που επισήμανε το Δικαστήριο μπορούν να εκπληρωθούν σε περίπτωση κατά την οποία μόνο τα δικαιώματα του καταναλωτή για την επιστροφή των καταβληθέντων υπόκεινται σε παραγραφή. Αυτό που απειλεί πρωτίστως την αποτελεσματικότητα και την δυνατότητα άσκησης των δικαιωμάτων που παρέχει η οδηγία είναι το γεγονός ότι η έναρξη της παραγραφής των αξιώσεων του επαγγελματία μετατίθεται χρονικά σε τέτοιο βαθμό ώστε, παρά την πολύ βραχύτερη προθεσμία παραγραφής, αυτές θα παραγράφονται πάντοτε μετά την παραγραφή μέρους των αξιώσεων του καταναλωτή.
- 52 Όσον αφορά το **πέμπτο ερώτημα (σημείο 1.5)**, το δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί το συμβατό με τους κανόνες της οδηγίας 92/13 περί προστασίας του καταναλωτή ενδεχόμενης ερμηνείας του εθνικού δικαίου, κατά την οποία περιορίζονται τα δικαιώματα του καταναλωτή για επιστροφή των καταβληθέντων, αποκλειομένης της ευθύνης του επαγγελματία για καθυστέρηση ικανοποίησης των νομίμων αξιώσεων του καταναλωτή.
- 53 Δύο ζητήματα εγείρουν σχετικώς αμφιβολίες κατά το δικαστήριο, εκ των οποίων το πρώτο οφείλεται στο γεγονός ότι, αν υποθεθεί ότι η αναστολή της σύμβασης διαρκεί μέχρι την επέλευση οποιουδήποτε από τα γεγονότα που περιγράφονται στο πρώτο ερώτημα, β' έως δ, ο επαγγελματίας δεν θα καθίσταται υπερέμμερος από τη στιγμή που του ζητείται να επιστρέψει τις αχρεωστήτως καταβληθείσες παροχές, αλλά μόνον αφότου διακριβωθεί ότι ο καταναλωτής γνωρίζει τις συνέπειες της παύσης ισχύος (ακυρότητας) της σύμβασης και παραιτείται από την προστασία του έναντι των συνεπειών αυτών.
- 54 Η ερμηνεία που εξαρτά το απαιτητό των αξιώσεων του καταναλωτή από την υποβολή σχετικής δήλωσης έχει ως αποτέλεσμα να στερεί στην πράξη από τον καταναλωτή το δικαίωμα σε τόκους υπερημερίας για χρονικό διάστημα που μπορεί να εκτείνεται έως και πολλά έτη λόγω της διάρκειας της ένδικης

διαδικασίας. Τούτο θα υπονόμει σημαντικά την αποτελεσματικότητα της προστασίας των καταναλωτών και ταυτόχρονα θα παραβίαζε την αρχή της ισοδυναμίας.

- 55 Το δεύτερο ζήτημα αφορά το χρονικό σημείο κατά το οποίο ο οφειλέτης παύει να είναι υπερήμερος, ασκώντας το δικαίωμα κράτησεως της οφειλόμενης από αυτόν παροχής μέχρις ότου ο αντισυμβαλλόμενος εκπληρώσει την αντιπαροχή του ή προσφέρει εγγυήσεις για την αξίωση αυτή. Η υπερημερία του οφειλέτη αποτελεί τη βασική προϋπόθεση για την υποχρέωση καταβολής τόκων υπερημερίας.
- 56 Αναλόγως της προκρινόμενης ερμηνείας, η κατάσταση υπερημερίας παύει να υφίσταται λήγει είτε πλήρως (η ένσταση κράτησης έχει αναδρομική ισχύ) είτε κατά τον χρόνο της δήλωσης για την άσκηση του δικαιώματος κράτησης, οπότε οι τόκοι υπερημερίας θα οφείλονται στον καταναλωτή για το χρονικό διάστημα από τη λήξη της προθεσμίας που δόθηκε στον επαγγελματία προς εκπλήρωση της παροχής μετά την παραλαβή της όχλησης μέχρι τον χρόνο έγερσης της ένστασης περί μη εκπλήρωσης της σύμβασης.
- 57 Δεδομένου ότι σε διαφορές που αφορούν συμβάσεις δανείου, όπως εν προκειμένω, το δικαίωμα κράτησης έχει επικουρικό χαρακτήρα (ο επαγγελματίας αρνείται, κατ' αρχήν, το βάσιμο της απαίτησης του καταναλωτή), ο επαγγελματίας δεν είναι διατεθειμένος να εκπληρώσει την παροχή προς τον καταναλωτή και το δικαίωμα κράτησης δεν είναι ο μόνος λόγος για τη μη εκπλήρωση της παροχής. Επομένως, προκύπτουν αμφιβολίες ως προς το αν η επί του παρόντος ερμηνεία του εθνικού δικαίου περί των συνεπειών της ένστασης μη εκπλήρωσης της σύμβασης είναι συμβατή με την αρχή της αποτελεσματικότητας της προστασίας του καταναλωτή όπως προκύπτει από τις διατάξεις της οδηγίας 93/13 και με την υποχρέωση διασφάλισης κατάλληλων και αποτελεσματικών μέσων προκειμένου να παύσει η χρήση καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτονται με καταναλωτές (άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας).
- 58 Ως εκ τούτου, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 αντιτίθεται σε ερμηνεία του εθνικού δικαίου κατά την οποία, σε περίπτωση που, μετά την κατάργηση των καταχρηστικών ρητρών της, σύμβαση δεν μπορεί να εξακολουθήσει να δεσμεύει τους συμβαλλομένους, περιορίζεται με οποιονδήποτε τρόπο η ευθύνη του επαγγελματία για την καθυστέρηση ικανοποίησης του δικαιώματος επιστροφής των καταβληθέντων προς τον καταναλωτή, καθυστέρηση στην οποία περιλαμβάνεται ολόκληρο το χρονικό διάστημα κατά το οποίο ο καταναλωτής αμφισβητεί τα αποτελέσματα ή το κύρος των καταχρηστικών συμβατικών ρητρών και μέχρις ότου ο επαγγελματίας δείξει ότι έχει την πρόθεση να ικανοποιήσει την αξίωση του καταναλωτή.